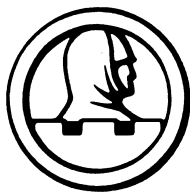

PERINNEOPAS

**Neuvoja ja tietoja
sotiemme veteraanien perinnetyöstä**

Suomen Sotaveteraaniliitto ry

Julkaisija: Suomen Sotaveteraaniliitto ry.
Korkeavuorenkatu 41 A 7
00130 Helsinki

VETERAANIPERINTEEN TEKIJÄLLE JA VAALIJALLE

Tämän perinneoppaan ensimmäinen luku antaa neuvoja lukuisiin käytännön kysymyksiin. Toisessa luvussa lukijalle välitetään kuva, joita veteraaniperinteen kokoja kohtaa valmistellessaan monenlaisia muistoja ainaissäilytyskuntoon – erityisesti Veteraanikansiota hyväksi käyttäen.

Perinnetiedon säilyttämisen tärkeydestä muistuttavat seuraavat kaksi omakohtaista tapahtumaa.

Sattumalta ja viime hetkellä tulivat mökin ullakon täytteistä esiin kirjeet, joissa isäni kertoi sisarelleen jännittävästi ja seikkaperäisesti osallistumisestaan Vapaussotaan – asioista, joista hän ei ollut juuri puhunut pojilleen. Samoin sattumalta osui katse vanhan kirkonkirjan reunamerkin-tään, joka sitkeän etsimisen jälkeen johti tietoon, että isoisäni oli 150 vuotta sitten palvellut tarkk’ampujapataljoonassa. Sattumaan ei olisi tarvinnut turvautua ja paljolta etsimiseltä olisi vältytty, jos tarkk’ampujalla ja vapaussoturilla olisi ollut jättää jälkipolville huolellisesti koottu veteraanikansio.

Veteraani!

Samalla tavalla kuin uskon Sinun olevan kiinnostunut esi-isiesi elämänvaiheista, samoin tulevat omat jälkipolvesi, kukin vuorollaan, kiinnostuneina ja kiitollisina tutustumaan elämäsi. Olethan saanut elää harvinaisen vaiheen maamme historiaa, johon sisältyy

- kolme sotaa, eläminen puutteen keskellä
- siirtoväen asettuminen uusille kotiseuduilleen
- sotakorvausten maksaminen ja jälleerakentaminen

- maan vaurastuminen ja nousu kansakuntien eturiviin

Kiirehdi siis täyttämään heidän toiveensa ja kokoa veteraanielämäsi muistot omaan Veteraanikansioosi. Se on myös Sinun osuutesi maamme keskeisten historiavaiheiden talteen saamisessa ja sen lähdeaineiston kokoamisessa, jonka pohjalta soitiemme veteraanien historiaa aikanaan kirjoitetaan.

Tässä perinneoppaassa kerrotaan Sinulle, miten muistot kootaan ja muistoesineet saatetaan ainaissäilytyskuntoon niin, että ne todella säilyvät mahdollisimman kauan, sukupolvesta toiseen.

Veteraanikansiota ei kuitenkaan koota unohtumaan syrjäiseen kätköpaikkaan, vaan sille tulisi omistajansa kodissa varata arvokas, näkyvä paikka. Onhan sen tehtävänä pitää elävänä sukutarina, joka liittyy sotien veteraanien elämään. Aika-ajoin tulisi kansio ottaa esille, avata se, yhdessä katsella sen sisältöä, lukea, kuunnella ja katsella veteraanin tarinaa, vaikkapa hänen syntymäpäivänään tai kansallisena veteraanipäivänä.

Veteraanikansion sisältö tulisi aina säilyttää yhtenäisenä kokoelmana, sukupolvesta toiseen. Jos kokoelmasi sisältää harvinaisuuksia, mieti ja neuvottele perheesi kanssa, voisitteko kuitenkin luovuttaa ne johonkin sopivaan julkiseen museoon tai arkistoon.

Veteraanivainajien omaisille

Tämä kirjanen ehtii käteenne liian myöhään siinä mielessä, että oman perheenne veteraani on jo poissa. Mutta muistot hä-

nestä ovat vielä elävinä keskuudessanne ja hänen veteraanivuosiensa muistoesineitä varmaan tallessa. Te toivotte niiden säilyvän myös tuleville sukupolville kertomas-
sa veteraaninne ja perheenne osallisuudesta maamme tärkeiden ja kohtalokkaiden vuosien tapahtumiin. Jälkipolvet tulevat katselemaan niitä kunnioittavasti kiitollisina siitä, että olette ne huolellisesti koon-

neet ja saattaneet säilyvään kuntoon.

Veteraanikansion sisällön, erityisesti muistelmien ja valokuvien kopiot kannattaa toimittaa paikalliseen museoon, jossa niistä ollaan varmasti kiinnostuneita.

Perinneopas ja siihen liittyvä Veteraanikansio auttavat teitä veteraanin perinnesineiden kokoamisessa ja hänen muistonsa säilyttämisessä.

Tämä Perinneopas ja Veteraanikansio on aikaansaatu hyvässä talkoohengessä. Kiitämme seuraavia henkilöitä ystävällisestä avusta:

Sotaveteraani Kalevi Sere,
Espoon Sotaveteraanit ry,
hankkeen alullepanija

Erikoistutkija Tuukka Talvio,
Suomen kansallismuseo,
asiantuntija mitali- ja merkkiasioissa

Tutkija Juha Nirkko,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura,
kansanrunousarkisto,
asiantuntija muistojen kirjoittamisessa

Museotoimenjohtaja Mariliina Perkko
Espoon kaupunginmuseo, yleisasiantuntija

Yli-intendentti Sirkku Dölle,
Museoviraston kuva-arkisto,
asiantuntija kuvien arkistoinnissa

Liiton kunniapuheenjohtaja Simo Kärävä,
oppaan II-luvun kirjoittaja

Professori Kyösti Varis,
Veteraanikansion muotoilija

Helmikuussa 2000

Aarno Lampi
Suomen Sotaveteraaniliiton puheenjohtaja

I-LUKU

PERINNEOPAS JA VETERAANIKANSIO

Tämä sotiemme veteraanien Perinneopas on tarkoitettu antamaan neuvoja ja suosituksia koottaessa veteraanin muistoja Veteraanikansioon. Muistoja voi koota ja tallentaa muillakin tavoilla, mutta Veteraanikansion suunnittelussa ja rakenteessa on pyritty erityisesti ottamaan huomioon pitkäaikaisen, arvokkaan perinnesäilyttämisen vaatimia seikkoja:

- * Kansio on arvokkaan näköinen ja muistuttaa ulkoasullaankin, että siinä on ainutlaatuisia muistoja, sekä kehottaa säilyttämään kansion pysyvästi.
 - * Kansio on mitoitettu käyttötarkoituksensa mukaisesti. Leveys vastaa vakioidun olohuonehyllystön/kaapiston syvyyttä, ja pituutensa puolesta siihen sopivat myös vanhat folio-kokoiset asiakirjat, kuten kunniakirjat. Korkeuden on todettu koekäytössä vastaavan perinne-esineiden keskimääräistä tilatarvetta.
 - * Kansio on tarkoitettu pidettäväksi vaakasuorassa asennossa, jotta siellä oleva paperi- ja muu aineisto ei painuisi ajanmittaan kasaan kansion pohjalle.
 - * Materiaalit, joista kansio on valmistettu, täyttävät arkistokoteloille asetetut ainaissäilytysehdot. Niissä ei ole aineita, jotka saattaisivat vahingoittaa kansion sisältöä.
 - * Kansio on suunniteltu kestäväksi ja riittävän tiiviiksi. Kansio on helppo avata ja sulkea. Sen pinnat on helppo pitää puhtaina.
- * Kansio kestää hyvin sen vähäisen, mutta pitkäaikaisen kulumisen, jonka voi aiheuttaa mm. se suositeltava perinnetapa, että kansio avataan vuosittain ja jälkipolvet tutustuvat edesmenneen veteraanin perinnesesineistöön.

1. Veteraanikansion peruspaketti

Kansion alkusisältö on seuraava:

- * Juhlava perinneasiakirja, johon voidaan kirjoittaa
 - lyhyt selostus veteraanin elämänvaiheista
 - luettelo kansioon sijoitetuista esineistä ja
 - vähitellen karttuva luettelo kansion kulloisestakin omistajasta.
- * Tämä perinneopas, joka sisältää selkeitä, yksinkertaisia ohjeita mm. siitä, miten kansioon sijoitettavat esineet tulee saattaa ainaissäilytyskuntoon, sekä suosituksia siitä, mitä perinnetyötä veteraanien tulisi vielä elinaikanaan tehdä.
- * Malliksi yksi ns. vaippalehti, jollaisia suositellaan käytettäväksi niputettaessa papereita, kuten kirjeitä esim. arkistoinnissa kiellettyjen muovitaskujen sijasta.
- * Yksi erityisen pehmeää grafiittia sisältävä lyijykynä, jota suositellaan käytettäväksi merkittäessä tunnistamistietoja etenkin valokuviin.

2. Veteraanikansion sisällön kokoaminen

Veteraanin perinneaineiston kokoamiseen tarvitaan aineiston runsaudesta riippuen yksi tai useampi Veteraanikansio. Yhteistä niille on yksi nelisivuinen perinneasiakirja. Kirjaan merkitään

- * keskeiset tiedot veteraanista,
- * luettelo kansion tai kaikkien kansioiden sisällöstä ja
- * tiedot kansion/kansioiden kulloisestakin omistajasta.

On erittäin toivottavaa, että veteraanin perinne-esineistö säilytetään sukupolvesta toiseen yhtenä kokonaisuutena perheen ja suvun keskenään sopimalla tavalla. Jos kokoelma sisältää joitain harvinaisuuksia, on syytä pohtia, kannattaisiko ne kuitenkin luovuttaa johonkin sopivaan julkiseen museoon tai arkistoon.

3. Muistissa olevan tiedon tallentaminen

3.1 Muistojen kirjoittaminen

Jotkin veteraaniaikojen muistot ovat painuneet pysyvinä ja terävinä muistiin, jotkin muistot haalistuneet ja muistikuvat hämärtyneet. Kaikki nämä ovat kuitenkin arvokkaita, säilyttämisen arvoisia muistoja, jotka kukin kirjoittakoon muistiin itselleen sopivalla tavalla välittämään jälkipolville kuvaa veteraaniaikamme tapahtumista ja teoistamme. Asiantuntijat kehottavat meitä noudattamaan seuraavia ohjeita:

- * Jos kirjoitat käsin, valitse hyvä mustekynä tai pehmeä lyijykynä. Kuivamustekynät eivät yleensä kelpaa. Sopivia ovat mm. Rapidograf- ja Rotring -merkkiset kynät.
- * Paperiksi kelpaa myös koneella kirjoitettaessa tavallinen konekirjoitusarkki tai tukevahko viivoitettu paperi. Ruutupaperi tai ohut kirjepaperi eivät ole soveliaita.

Veteraanikansioon kuuluvan Perinneasiakirjan sisältöluettelon laadinta menossa. Pöydällä odottavat vuoroaan mm. kirjeniput, laulukirja vuodelta 1942, valokuvia nipussa ja albumissa sekä nykyajasta kertomassa liiton lehti *Sotaveteraani*.

- * Jos kirjoitat tietokoneella, tulosta kaikki tekstit myös paperille. Tietokonemuistien säilyvyydestä ja mahdollisuuksista lukea niitä tulevaisuudessa ei ole varmoja takeita.
- * Jätä paperien reunoihin kulumisvaraa muutamia senttejä.
- * Kirjoita vain toiselle puolelle paperia, myös silloin kun kirjoitat vihkoon.
- * Numeroi kirjoittamasi liuskat. Älä kiinnitä niitä niiteillä tai muilla metallisilla välineillä. Ne saattavat ruostua ja pilata Veteraanikansion sisältöä.
- * Älä käytä ns. muovitaskuja tai kumirenkaita. Ne saattavat turmella kirjoitustyösi jäljet. Käytä niputuksessa paperisia vaippalehtiä, joista on malli Veteraanikansiossa.
- * Älä kiinnitä kirjoittamiisi arkkeihin valokuvia, asiakirjoja tai muuta materiaalia. Ne taltioidaan erikseen.
- * Älä missään tapauksessa käytä teippejä. Ne irtautuvat aikanaan ja turmelevat tekstit.
- * Varusta muistelasiasi alkulehdellä, johon kirjoitat sisältöä kuvaavan ja jälkipolvien kiinnostusta herättävän otsikon
 - nimesi, syntymäaikasi ja osoitteesi
 - kirjoitustyön valmistumisajan ja -paikan.

3.2 Miten kirjoitat

Kerro tarinasi mieluummin minä -muodossa. Kirjoita mieluummin laveasti ja yksityiskohtaisesti kuin lyhyesti ja yleisesti. Tarkka tapojen ja tapahtumien – myös omien tuntemusten - kuvaus on tärkeää ja kiinnostavaa tulevien sukupolvien kannalta. Varaa aikaa muisteluun ja kirjoittamiseen. Muista, kenelle kirjoitat: omille jälkipolville. Kerro tositarinaa, sotavuosista ja

koko elämäntaipaleestasi aina tähän päivään. Ryhmittele kirjoittamasi osuvilla väliotsikoilla.

3.3 Muistojen ääni- ja kuvanauhoitus

Jokaisella meistä on tallella kuvia menneiltä vuosilta, mutta Veteraanikansioon on syytä tallentaa kuva- ja äänimuistoja myös veteraanin vanhuudenpäivistä. Ne täydentävät kirjoitettujen muistelmien lisäksi jälkipolville elävästi kuvaa suvun veteraanijäsenestä.

Ääntä tai elävää kuvaa nauhoitettaessa on hyvä ottaa huomioon seuraavia asiantuntijoiden neuvoja:

- * Käytä mahdollisimman hyviä laitteita. Ne takaavat nauhoituksen säilyvyyden.
- * Ääntä nauhoitettaessa käytä mieluiten erillistä mikrofonia.
- * Mieti ja hahmottele alustavasti paperille nauhoituksen todennäköinen sisältö.
- * Nauhoita mieluiten kotoisessa ympäristössä, jossa ei ole häiritseviä ääniä eikä turhaa liikettä.
- * Koenauhoita ensin lyhyt pätkä kuulaksesi ja nähdäksesi, miltä tulos tuntuu.
- * Lue nauhan aluksi jo ennen haastattelua
 - henkilötiedot haastateltavasta
 - henkilötiedot haastattelijasta
 - tiedot nauhoitusajasta ja -paikasta.
- * Kirjoita samat tiedot myös nauhan säilytyskoteloon.
- * Jos haastattelua riittää useammalle nauhalle, numeroi nauhat heti nauhoitusjärjestyksessä ja kirjoita jokaiseen kasettiin ja säilytyskoteloon sen tunnistetiedot.

Jokaisesta haastattelusta on syytä laatia haastattelun sisältöä lyhyesti kuvaava kirjallinen yhteenveto.

Eräät julkiset arkistot ovat halukkaita tallentamaan sotaveteraanihaastattelujen nauhoituksia. Tällöin sotaveteraanin jälkipolville voidaan valmistaa niistä Veteraanikansiossa säilytettävät kopiot.

Jälkipolvien tehtäväksi jää aikanaan huolehtia siitä, että nyky menetelmin tehtävät, vain rajallisen ajan säilyvät nauhoitukset siirretään uusin menetelmin pysyvästi säilyviksi.

4. Valokuvien säilytystavat

Lukuisat veteraanimatrikkelit ja –historiikit osoittavat, että sota- ja myöhemmiltä ajoilta on säilynyt runsaasti valokuvia, toiset sangen terävinä, toiset taas kuluneina ja hämäräksi käyneinä. Nykykunnostaan riippumatta ne ovat veteraanikansion keskeisintä ja tärkeintä aineistoa. Ne on siis pelastettava jälkipolvien katseltavaksi. Jotkin niistä ovat jo vakiintuneilla paikoillaan perhealbumissa, mutta enin osa taitaa olla vielä järjestämättä.

Seuraavassa on joukko asiantuntijoiden neuvoja ”valokuviasavotassa” noudatettavaksi.

4.1 Albumit

Vanhoja albumeja ei kannata yleensä lähteä tyhjentämään. On vain tarkistettava, että muovit, väärät liimat, metalliesineet ja vääränlaisilla kynillä tehdyt merkinnät eivät turmele kuvia.

Uusien albumien valinnassa kannattaa olla tarkkana. Jos niissä on käytetty muoviva, tulisi tietää, ovatko muovit hyväksyttäviä, siis polyesteriä, polyeteeniä tai polypropeeniä.

Älä käytä PVC -muoveja, lasinkirkkaita ja pahalle haisevia.

Muovitasutkin ovat siis mahdollisia, jos ne on valmistettu edellä mainituista hyväksyttävistä materiaaleista. Varmoja säilytysvälineitä ovat vaippalehdet.

4.2 Kuvien lajittelu ja kiinnitys

Ennen kuvien kiinnittämistä alustoihin tai sijoittamista kansioihin kannattaa miettiä, miten ryhmiteltyinä ja missä järjestyksessä ne parhaiten kertovat veteraanin tarinaa jälkipolville.

Kuvien liimaamista alustoihin tulisi välttää. Jos niin kuitenkin haluaa tehdä, on varmistettava, että liimauksessa käytetään arkistointikelpoista liimaa ja silloinkin vain pieninä tippoina. Alustan tulee olla hapotonta pahvia tai kartonkia. Jos kuvien taakse on kirjoitettu tunnistetietoja, ne on kopioitava näkyviin.

Kuvia ei tule niputtaa kumirenkailla, teipeillä eikä metallisilla välineillä, kuten ns. klemmareilla.

4.3 Kuvien tunnistetiedot

Olet itsekin varmaan harmitellut ja ihmetellyt, mitä kertoisi käteesi osunut vanha kuva, josta puuttuvat kaikki tiedot siitä, mitä kuva esittää tai mitä se voisi kertoa, jos se olisi aikanaan varustettu tunnistetiedoilla. Jälkipolvesi välttyvät tältä harmilta, jos nyt kirjoitat kuvasta tietämäsi asiat näkyville.

Ainakin seuraavat tiedot kannattaa kuvasta yrittää hankkia sekä muistella ja kirjoittaa näkyviin:

- * Henkilö, henkilöryhmä
 - tiedot kuvassa olevista henkilöistä, kuten: etunimi, sukunimi, kotipaikka, (silloinen sotilasarvo), ehkä ammatti
 - sotilasryhmästä joukko-osastotiedot, ”mikä porukka”.

- * Kuvauspaikka
- * Kuvaustilanne
 - jos kuva esittää jotain tapahtumaa, mistä tapahtumasta on kyse
- * Kuvausajankohta
 - milloin kuva on otettu
- * Kuvan ottaja
- * Tietoja kuvassa esiintyvien henkilöiden mahdollisista myöhemmistä vaiheista
- * Milloin kuvan tunnistetiedot on kirjoitettu ja kuka kirjoitti.

4.4 Tunnistetietojen kirjoitustapoja

Tunnistetietojen tulee tietenkin olla esillä silloin, kun kuvia katsellaan. Seuraavia tietojen sijoittamistapoja on mahdollista käyttää:

- * Kansioissa on yleensä tilaa tekstille kuvan vieressä. Käytä arkistointikelpoista kynää, esim. pehmeää (B4) lyijykynää.
- * Irrallisiin kuviin tekstin voi kirjoittaa pehmeällä lyijykynällä kuvan taakse.
- * Tiedot voi kirjoittaa erilliselle paperille, johon kuva myös kiinnitetään esim. liimauskulmilla.
- * Kuvasta voi varovasti jäljentää hahmopiirroksen sekä numeroida siihen henkilöt ja kirjoittaa heidän tunnistetietonsa luetteloksi.

Kuvien kanssa askaroidessasi muista, että pyrit säilyttämään ne useiden sukupolvien ajaksi. Jos hallussasi on todellisia kuvaharvinaisuuksia, kannattanee harkita niiden luovuttamista johonkin julkiseen museoon tai arkistoon.

5. Kunniamerkit, muut merkit

Kunniamerkkien myöntämisellä ja kantamisella osoitetaan arvostettavan työtä, jota kansalaiset sekä rauhan että sodan vuosina ovat tehneet itsenäisyytemme turvaamiseksi sekä maamme parhaaksi, sekä tähdennehtään saavutusten merkitystä kansallemme.

Sotiemme muistomitalien ja -ristien myöntäminen ja kantaminen eivät ole sodan ihannoimista, vaan niiden kantajien saama arvokas muisto ja julkinen kiitos velvollisuuden täyttämisestä kansakunnan vaikeimpina aikoina.

Rauhan aikana kunniamerkkejä myönnetään etupäässä pitkistä palveluksesta, ja siviilihenkilöille niitä kertyy harvoin enemmän kuin yksi tai kaksi. Vuosia kestäneen rintamapalveluksen aikana saattoi sen sijaan moni sotilas ansaita kaksi tai kolme Vapaudenristiä tai –mitalia, saivatpa eräät jopa kaksi Mannerheim-ristiä. Tämän lisäksi on vanha perinne, että sotiin osallistuneille myönnetään muistomitaleita ja –ristejä. Kunniamerkkirivi veteraanin rinnassa saattaa siksi olla pitkä. Monilla on tallessa myös muita sota-aikaisessa asepuvussa kannettuja merkkejä, joilla voi niilläkin olla suuri muistoarvo.

Suhtautuminen kunniamerkkeihin on yksilöllistä – eräille ne ovat vain ”prenikoita”, toisille niiden kilinä on kuin musiikkia. Siviilihenkilö saattaa arastella kunniamerkin kantamista, peläten että sitä pidetään itsetehostuksena. Sotilailla perinne on toinen, ja tämä koskee etenkin sota-ajan palveluksesta saatuja merkkejä, joilla on vaikkei osansa veteraanien tilaisuuksissa.

Silloin tällöin näkee kirjoituksia, joissa kunniamerkit tuomitaan jäänteinä entisaikojen epädemokraattisesta yhteiskunnas-

ta. Yhtä hyvin voi kuitenkin sanoa, että merkkiä myöntäminen urhoollisuudesta ja muista henkilökohtaisista ansioista itse asiassa on demokraattinen piirre.

5.1 Merkkien säilyttäminen

Koska kunniamerkit ja useimmat muut sota-ajan merkit ovat metallisia, ne eivät tarvitse mitään erityisempää hoitoa; huolellinen käsittely riittää. (Surullisena esimerkkinä voidaan mainita erään vapausodan kenraalin merkit, jotka hänen kuolemansa jälkeen päätyivät kellariin. Myöhemmin saatiin huomata, että vesivahinko oli turmellut osan niistä perin pohjin). Tummunutta hopeaa voi kirkastaa tähän tarkoitettuilla puhdistusaineilla. Emaloituja merkkejä on varottava kolhimasta.

Ongelmallisia kunniamerkeissä ovat lähinnä niiden nauhat, jotka likaantuvat ja joihin voi syntyä vaikeasti oioittavia taitoksia. Rinnassa kannettavaa merkkiriviä on sen vuoksi hyvä säilyttää sopivassa rasiassa, jossa nauhat voivat olla suorina. Komentajamerkkejä ja suuristejä pidetään tavallisesti niiden alkuperäiskoteloissa, mutta tämä ei pitkän päälle tee hyvää nauhoille. Pahoin kärsinyt nauha on syytä vaihtaa uuteen. Niitä

on saatavana Sotainvalidien Veljesliiton kunniamerkkipalvelusta (Kasarmikatu 34 A, 00130 Helsinki).

5.2 Vastuu merkeistä

Kunniamerkit myönnetään henkilökohtaisista ansioista. Perillisten velvollisuus ja myös etuoikeus on säilyttää ne arvokkaalla tavalla muistona niiden saajasta. Yksi mahdollisuus on tallettaa ne johonkin paikalliseen museoon tai muuhun pysyvään kokoelmaan, jossa ne saavat arvoisensa kohtelun.

Käytännössä monet merkit kuitenkin päätyvät keräilijöille. On syytä todeta, että useimmat kunniamerkkien keräilijät ovat isänmaallisesti asennoituneita henkilöitä, jotka suhtautuvat merkkeihin kunnioittavasti ja pyrkivät vaalimaan niiden alkuperäisten saajien muistoa. Jos merkki on jo joutunut markkinoille ja muuttunut kauppatavaraksi, on toki hyvä, että sen ostaa asiantuntija. Omien kunniamerkkien joutuminen vieraiden haltuun on useimmille kuitenkin epämieluisa ajatus, ja keräilyyn liittyy lähes aina myös kaupallisia piirteitä. Olisi siksi hyvä, että jokainen kunniamerkkien haltija itse hyvissä ajoin miettisi, minkälaisen kohtalon hän merkeilleen haluaa.

Jessika avaa kuoria ja oikoo kirjeitä laskoksista. Mauri sijoittaa kirjeet vaippalehtien väliin. Menossa Syvärin kirjeet vuodelta 1944. Iivo ja Miko silmäilevät kirjeitä Kannaksen lopputaistelujen ajoilta.

5.3 Muut veteraaniajan merkit

Se mitä edellä on kerrottu kunniamerkeistä, pätee yleensä myös muihin lukuisiin rintaym. merkkeihin, joita veteraanille on saattanut kertyä sota-ajoilta ja myöhemminkin esim. järjestötyöstä. Ne kannattaa kiinnittää sopivasti ryhmiteltyinä tukevaan hapottomaan pahviin tai kartonkiin ja suojata vaippalehdellä.

5.4 Merkkien tunnistetiedot

Tulevat sukupolvet haluavat tietää, miten merkit liittyvät veteraanin elämään. Siksi ne on varustettava riittävillä tiedoilla, esim. seuraavilla:

- mikä on merkin nimi
- kuka on merkin antaja
- mistä ansioista/aiheesta merkki on annettu
- milloin merkki on annettu.

Jätä merkkien kiinnitysalustassa kunkin merkin viereen riittävä tila tunnistetiedoille. Jos kunniamerkit on kiinnitetty vierekkäin kantokiskoon, numeroi ne alustaan ja kirjoita tunnistetiedot luettelona viereen.

6. Muut veteraanikansioon tulevat muistoesineet

Veteraani on ehkä elämänsä varrella saanut vastaanottaa viirejä tai pienoislippuja tahi muita kankaisia muistoesineitä. Nykyisillä säilytyspaikoillaan ne ovat kodin kaunistuksena hyllyillä, pöydillä tai vitriineissä. Ajanmittaan ne haurastuvat, joten kannattaa ajoissa – jos haluaa niiden säilyvän jälkipolville – harkita niiden sijoittamista Veteraanikansioon. Jotkin viirit ja liput mahtuvat sellaisenaan kansioon. Kuitenkin kannattaa harkita, mitä haluat säilyttää:

- pelkän kankaisen viirin/lipun punoksineen
- viirin/lipun ja tangon

- edellisten lisäksi myös jalustan
- kankaiset osat tulisi kääriä museointikelpoiseen silkkipaperiin.

Muistoesineisiin saattaa kuulua myös puisia esineitä, kuten sota-aikaisia puhde-öitä, kunniakilpiä yms. Puhdista ne kevyesti näkyvästä liasta, älä ”kuuraa”, älä turmele niihin jo kertynyttä ajan patinaa. Varusta ne tunnistetiedoilla.

7. Kirjeet

Kirjeet lienevät yleisimpiä sota-ajoilta jääneitä muistoja – ehkä lujaan nippuun sidottuina. Kuoreensa laskostettu kirje ajan kuluessa haurastuu taitteistaan ja saattaa hajota, kun sitä vuosikymmenien kuluessa avataan, luetaan ja suljetaan.

Asiantuntijat neuvovat menettelemään näin:

- * Avaa kirjeet varovasti laskoksistaan
- * Poista niitit, klemmarit ja kumirenkaat
- * Ryhmittele kirjeet haluamallasi tavalla
- * Sijoita kirjeet pieninä erinä vaippalehtien väliin. Vaippalehden päälle voit pehmeällä lyijykynällä kirjoittaa, mitä kirjeitä se sisältää
- * Jos kirjeen sisältö mielestäsi kaippaa jälkipolvia varten selvitystä, kirjoita se eri paperille pehmeällä lyijykynällä.

Veteraani!

Ryhdy työhön. Tartu kynään ja anna muistojen muuttua persoonalliseksi elämäntarinaksi. Kokoa muistoesineet, missä kaikkialla ne lienevätkään, kirjoita näkyviin myös niiden tarinat ja sijoita Veteraanikansioon.

Kuvittele itsesi muinoin eläneeksi esi-isäksi tai -äidiksi, joka jätti jälkeläisilleen pysyvän lahjan.

Irtokuvia sommitellaan kartongille kiinnitettäväksi. Mauri kirjoittaa kuvista kertovia tunniste-tekstejä. Jessika ja Iivo haluavat tietää, mitä kuvat esittävät.

Veteraanikansiot ovat löytäneet paikkansa kirjahyllystä perheraamatun ja vanhojen kirjojen vierestä. Siinä ne eivät unohdu kätköönsä, vaan ovat nuorempien sukupolvien käytettävissä, kun halutaan palata muistelemaan veteraanin elämänvaiheita.

Mauri kokeilee viirin käärimistä suojaavaan silkipaperiin. Toistaiseksi viirit jäävät vielä kodin koristukseksi hyllylle.

*Jotakin ehkä tietäisin,
olinhan siellä minäkin-*

— — —

*Ja ukon suust' on tarutkin,
ne, joita laulan tässä.
Niit' usein öisin kuuntelin
pärehen liekinnässä.
Ne korutont' on kertomaa,
ne ota, kallis synnyinmaa!*

J.L.Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat

II-LUKU

PERINNETYÖN HISTORIAA JA NYKYPÄIVÄÄ

1. Yhteisöt ja kansalaiset perinnetyössä

Useimmat suomalaiset kokenevat, että monissa ilmiöissä, jotka liittyvät Suomen sotiin 1939-1945, on paljon arvokasta. Tämän vuoksi sotaveteraaniyhteisöt ovat säännöissään sitoutuneet edistämään "veteraaniperinteen keruuta, tallentamista ja ylläpitämistä". Veteraaniperinteenä pidämme sekä sotiemme että myös veteraanien yhteistyön perinteitä. Kumpiakkin on saatava talteen ja esiin sekä siirrettävä henkisenä perintönä jälkipolville.

Perinnetyötä tehdään monissa muissakin yhteisöissä ja säätiöissä, etenkin niissä, jotka ovat tarkoitusperissään määrittäneet sen tehtäväkseen, mutta myös niissä, jotka muutoin katsovat voi-

Veteraaniyhteisöjen lippulinjat välittävät perinnetietoa tiuhaan ja yli rajojenkin.

vansa toimia samassa hengessä. Tälläkin toimintasaralla tarvitaan toisaalta järkevää työnjakoa, toisaalta rakentavaa yhteistyötä. Sen merkitys kasvaa veteraanien ikääntyessä ja työn siirtyessä lisääntyvästi muille, yleensä nuoremmille.

Sotiemme perinteiden vaaliminen ei suinkaan ole uusi asia. Paljon on jo tehty ja saatu aikaan. Kokonaistilanne ei näyttäydy vaivatta. Tekemiset ja tulokset jakautuvat näet laajalti koko maahan ja sen rajojen ulkopuolellekin. Sotaveteraani-lehti on pyrkinyt edistämään oikean yleiskäsityksen syntymistä lukijoidensa parissa julkaisemalla runsaasti uutisia sotaveteraaniyhteisöjen laajasta ja monimuotoisesta perinnetyöstä. Myös muutamat juhla- ja muistokirjamme *Yhdessä kestäimme* (1997) artikkeleista kertovat perinneasioista.

Yleisesti ottaen avainalueeksi on noussut kysymys perinteen ja samalla perinnön siirtämisestä. Kyseessä ovat tieto sodistamme ja niiden merkityksestä sekä tieto sotiemme veteraaneista, miehistä ja naisista. Kumpikin tieto on tärkeä kansalliselle identiteetille eli itseydelle ja kansakunnan terveille itsetunnolle. Oikea tieto on niiden rakennuspuuta.

Seuraavassa yleiskatsauksessa pyrin hahmotamaan pääpiirteistä kuvaa siitä, mitä perinnetyön sarjoilla on tehty ja mikä on tehdyn työn merkitys sekä mihin voimia olisi vastedes syytä erityisesti suunnata.

2. Sodassa menehtyneiden muiston vaaliminen

Sodassa menehtyneiden muiston vaaliminen on tärkeää perinnetyötä. Se on kansallinen kunnia-tehtävä, jolla on vakiintunut asema yhteiskunnassamme. Keskeisen taustan tehtävän hoitamiseksi on antanut pitkälti toteutunut pyrkimys saada sodissa kaatuneet haudatuksi kotimaan mul-taan, sankarihautausmaihin tai perhehautoihin.

Seurakuntien sekä Suomen Aseveljien Liiton sankarihautatoimikunnan ja sen työtä jatkaneen Kaatuneiden Muistosäätiön toiminta johti sato-

jen hyvin suunniteltujen hauta-alueiden ja muistomerkkien aikaansaamiseen ja kunnossapitämiseen, johon on saatu myös vapaaehtoisvoimia muun muassa nuorisoyhteisöistä.

Suomen Sotaveteraaniliiton ja Kaatuneiden Muistosäätiön vuonna 1985 alkanut yhteishanke, jonka toteuttamiseen osallistuivat seurakunnat ja Sota-arkisto, johti sodassa menehtyneiden tiedoston aikaansaamiseen. Liitto ja säätiö luovuttivat vuoden 1991 päättyessä tiedoston vastikkeetta Puolustusvoimille, Sota-arkiston ylläpidettäväksi ja täydennettäväksi.

Rekisteritiedot, joita on lähes 95 000:sta sodassa menehtyneestä, on ensisijaisesti tarkoitettu vainajien omaisten sekä tutkijoiden, viranomaisen ja seurakuntien käytettäväksi. Tiedoston alkuperäinen tarkoitus - luoda omaisille mahdollisuus hautatietojen saamiseen - on toteutunut. Tiedoston avulla on laadittu nimiluetteloja lukuisia muistomerkkejä, matrikkeleja ja historiateoksia varten.

Sotavainajatiedoston täydentäminen ja käytötekniikan kehittäminen tarjoavat nykyistä enemmän ja kätevämmän aineistoa erityisesti so-

Heikki Häiväoja ja Ari Laitila suunnittelivat ja valmistivat Kollaan muistomerkkin. Pylväsmäinen muoto muistuttaa tien varressa olleesta mustasta "Kollaan rististä". Metallista valmistettu muistomerkki paljastettiin 13.8.1996.

tatieteelliseen tutkimukseen. Tiedosto on tarkoitus saattaa internet-käyttöön. Rajan taakse Karjalaan haudattujen ja siunattujen sankarivainajien tiedot ovat jo saatavissa internetissä.

3. Rajan taakse jääneet vainajat

Kaikkia kaatuneita ei saatu aikoinaan kotimaan multaan, vaan osa heistä jouduttiin jättämään taistelukentälle tai hautaamaan sen lähetyville. Sotavankeja menehtyi vankileireillä ja kuljettaessa paikasta toiseen. Suuri määrä sankarivainajia on sotavuosina haudattu nykyisen rajan takaisin hautausmaihin. Kaikkien näiden vainajien muiston vaalimistyötä tehtiin 1991-1997 opetusministeriön johdolla työryhmässä sekä toimi- ja neuvottelukunnassa, jossa veteraanijärjestöt olivat edustettuina.

Vuoden 1998 alusta vaalimistyöstä huolehtii pääosin Sotavainajien muiston vaalimisyhdistys ry. Sen hallitukseen ja neuvottelukuntaan kuuluu veteraani- ja muiden kansalaisjärjestöjen sekä viranomaisten edustajia.

Vaalimistyön tuloksena on taistelualueilta koottu ja tuotu Suomeen haudattaviksi noin 700 sotavainajan jäänteet, paikannettu ja kunnostettu seitsemän kenttähautausmaita ja pystytetty niille muistomerkit, kunnostettu tai pystytetty luovutetulla alueella lähes 60 hautamuistomerkkiä sekä pystytetty sotavankeudessa menehtyneille viisi muistomerkkejä entisen Neuvostoliiton alueella.

Vaalimistyö jatkuu pääasiassa huolenpitona ja tiedottamisena kenttähaudoista ja rajantakaisista muistomerkeistä. Vaalimisyhdistys julkaisi 1999 kirjasen *Rajantakaiset kenttä- ja sankarihautausmaat*, jossa on teksti- ja karttatiedot Karjalankannaksen, Laatokan Karjalan, Aunuksen ja pohjoisen rintaman kenttähautausmaista ja niiden muistomerkeistä, luovutetun alueen sankarihaudoista ja -muistomerkeistä, Viron lentäjähaudasta sekä entisen Neuvostoliiton sotavankileireillä menehtyneiden suomalaisten muistomerkeistä.

Hankkeilla ovat muistomerkit vuosien 1941-1944 suomalaisten Saksan-vapaaehtoisten hautapaikoille tuolloisilla taistelualueilla.

4. Kansallinen veteraanipäivä

Lähtökohtana valtioneuvoston 1986 tekemälle päätökselle huhtikuun 27. päivän julistamisesta kansalliseksi veteraanipäiväksi ja yleiseksi liputuspäiväksi oli pyrkimys kohottaa ja ylläpitää sotiemme veteraanien arvostusta kansalaisten keskuudessa. Uuden kansallisen juhlapäivän tilaisuudet ja niihin liittyvä tiedottaminen kertovat veteraanien sodan ja jälleenrakentamisen vuosina tekemästä työstä sekä heidän jättämästään henkisestä perinnöstä.

Läänien ja kuntien järjestämissä juhla- ja muita tilaisuuksia on vuosittain neljättä sataa. Niihin on vuosien mittaan osallistunut noin 100 000 henkeä. Veteraanipäivän laaja, näkyvä ja monipuolinen viettäminen on merkittävää perinnetyötä. Siihen osallistuu sekä julkisyhteisöjä että lukuisia kansalaisjärjestöjä kaikilla hallinto- ja organisaatiotasolla.

Erityisen ilahduttavaa on ollut se, että veteraanit ovat nimikkopäivänään tai sen vieruspäivinä saaneet käydä kouluissa kertomassa sodistamme. Avuksi soveltuu espoolaisaloitteesta syntynyt kirjanen *Veteraanien perintö - itsenäinen*

isänmaa, jonka myyntituotosta on Suomen Kulttuurirahastoon perustettu Sotiemme veteraanien perinnerahasto. Kirjanen on ilmestynyt myös ruotsinkielisenä. Taustatiedoiksi ja oheisaineistoksi koulukäynteille Suomen Sotaveteraaniliitto on julkaissut tiiviin selonteon sodistamme Sotaveteraanikalenterissa ja artikkelinitteen *Suomen sodat 1939-1945* sekä Yleisradion ääniarkistosta kootun äänikasetin *Sodan ääniä*.

Menneiden sukupolvien työ ansaitsee kansakunnan näkyvän arvonannon myös sen jälkeen kun työn tekijät eivät enää ole sitä vastaanottamassa. Uskon kansallisen veteraanipäivän syntyneen jäädäkseen.

5. Sotiemme muistomerkit

Hautamuistomerkkien ohella eri puolilla maata on runsaasti muita sotiimme liittyviä muistomerkkejä. Niitä koskevia tietoja ja kuvia on varsin kattavasti koottu Antero Tuomiston laatimaan teokseen *Suomalaiset sotamuistomerkit* (1998). Siinä on esitelty noin 2 500 muistomerkkiä ja -laattaa, joista 350 on ns. veteraanikiviä sekä noin 320 aselajien ja joukko-osastojen

Ensimmäisen kansallisen veteraanipäivän valtakunnalliset juhlallisuudet olivat Lahdessa. Tasavallan presidentti Mauno Koivisto, kunniaveteraani, saapuu pääjuhlaan.

muistomerkkejä. Pohjanmaan sotamuistomerkeistä on lisäksi Nils-Erik Nykvistin teos *Stenarna talar* (1995). Kumpikin teos sisältää runsaasti myös sotahistoriallista tietoa.

Jälkipolvien ja heidän yhteisöjensä tehtävänä on pitää huolta muistomerkkien kunnosta ja osoittaa niiden äärellä kunnioitusta niitä miehiä ja naisia kohtaan, joiden työstä ne kertovat. Suotavaa olisi myös, että sotamuistomerkeistä laadittaisiin paikkakunnittain esitteitä ja opasteita. Muistomerkkien tulee elää.

Vuosikymmenien mittaan on sankarivainajien muistolaattoja kiinnitetty myös sellaisten koulujen ja yhteisöjen tiloihin, joissa tuolloinen toiminta on sittemmin päättynyt. Muistolaattoja joudutaan tämän vuoksi poistamaan paikaltaan. On tärkeätä, että tilojen haltijat huolehtivat muistotaulujen talteen ottamisesta ja siirtämisestä niiden arvon mukaiseen uuteen paikkaan.

6. Sotakirjallisuus

Sodista ja niiden veteraaneista on kirjoitettu runsaasti kirjoja. Fil. tohtori Juhani Niemi mainitsee 1988 ilmestyneessä tutkimuksessaan *Viime sodien kirjat*, että talvi- ja jatkosodan aihepiiristä oli jo tuolloin kirjoitettu lähes tuhat kirjaa. Julkaisutahti on sittemminkin ollut luja.

Teosten kirjo on laaja ja perinneanti kirjava, samoin lukijakunnan kiinnostus. Tietokirjat kohtavat tietämystä sodan syistä, kulusta ja seurauksista. "Sotaromaanit", joiden lukijoissa veteraaneja nuorempien osuus lienee merkittävä, saattavat välittää sodan ajan ajatusmaailmaa ja tunteja.

Sotaveteraani-lehti, jossa jatkuvasti on esitelty uutta sotakirjallisuutta, järjesti 1994 äänestyksen, jossa lukijoita pyydettiin nimeämään viisi mielestään "parasta" sotakirjaa. Kärkipään järjestys oli seuraava: Väinö Linnan *Tuntematon sotilas*, Erkki Palolammen *Kollaa kestää*, Yrjö Jylhän *Kiirastuli*, Adolf Ehrnroothin *Kenraalin testamentti* ja Matti Koskimaan *Veitsen terällä*. Kohta voinee olla jo paikallaan pitää uudet "vaalit", joissa on lisää valinnanvaraa.

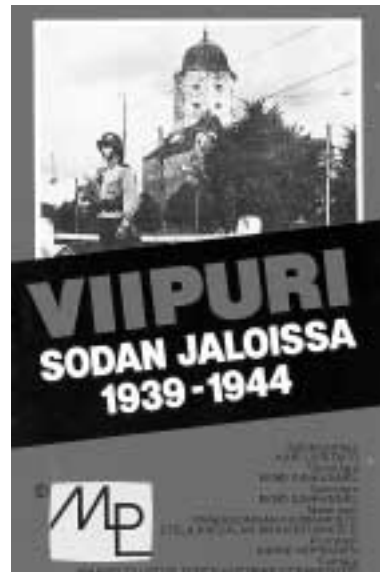
Sotaveteraanien uskon pitävän tärkeänä erityisesti sitä, että matrikkeliaukot peitetään, oman

joukko-osaston historia on saatavissa sekä sotiemme tärkeimpien vaiheiden ja piirteiden tutkimuksen tuloksia julkaistaan edelleen. Tärkeätä olisi myös saada aikaan kattava ja jatkuvasti päivitettävä sotakirjallisuuden bibliografia ja rakenneanalyysi.

7. Sankarivainaja- ja veteraanimatrikkelit

Sotakirjojen ohella toisen merkittävän perinnekirjojen ryhmän muodostavat sankarivainaja- ja veteraanimatrikkelit. Niitä on ilmestynyt pitkälti kolmatta sataa, yleensä sotaveteraaniyhdistysten yksin tai yhteistyössä muiden yhteisöjen kanssa julkaisemina. Matrikkelioisuuden lisäksi teoksissa on lähes poikkeuksetta jakso, jossa kerrotaan kotiseudun miesten ja naisten sotatiestä sekä kotirintaman oloista.

Matrikkelien merkitys on siinä, että niiden avulla saatu talteen paljon katoavaa henkilö- ja tapahtumatietoa, toisaalta siinä, että on saatu vainajien kotiseudun nykyisille ja tuleville asukkaille sekä kouluille ja kirjastoille sota-ajan kotiseutuhistoria, joka samalla on kunnianteko veteraanisukupolven työlle.

Maanpuolustuslehden Kustannusosakeyhtiö on tämän kasetin lisäksi tuottanut kasettisarjan jossa "käydään" talvi-, jatko- ja Lapin sota.

8. Elokuvat ja teatteri

Sotavuosina filminauhaan tallennettiin sekä faktaa ja puolifaktaa että silkkaa fiktiota, tapahtumasepítettä. Tältä pohjalta nähdään nykyään erilaisissa elokuvaesityksissä sodasta sekä totta että tarua, erikseen tai yhdistettynä.

Sodan jälkeen tehdyt sotaelokuvat perustuvat pääosin sotaromaaneihin tai -näytelmiin, joten niiden tapahtumat ja henkilöt ovat paljolti mielikuvituksen tuotetta. Katsojalle, joka ei ole perillä historian vaiheista eikä sodan kulusta ja luonteesta, saattaa siis elokuvaa katsellessa muodostua myös erheellisiä käsityksiä historiallisista tapahtumista ja henkilöistä. Tästä huolimatta osalla sotaelokuvia on merkitystä sodan perusluonteen sekä tuli- ja kotirintaman todellistenkin tunteiden välittäjänä.

Sota-aiheisista elokuvista Edvin Laineen ohjaama Väinö Linnan *Tuntematon sotilas* (1955) on katsotuin kotimainen elokuva kautta aikojen: vuonna 1997 julkaistun arvion mukaan katsojamäärä oli 2,8 miljoonaa. Antti Tuurin ja Pekka Parikan *Talvisodan* (1989) katsojamäärä oli 700 000 ja sijaluku 13. Rauni Mollbergin ohjaama *Tuntematon sotilas* (1985) oli saanut 590 000 katsojaa ja sijaluvun 16. Luvut eivät sisällä elokuvien tv-esitysten katsojalukuja, jotka ovat merkittävän suuret. Vuonna 1999 ilmaantui edellä mainituille menestyselokuville kova kilpailija: Antti Tuurin ja Olli Saarelan *Rukajärven tie*.

Tuntematonta sotilasta esitetään myös näytelmä- ja oopperasovituksena. Muista sotaan liittyvistä näytelmistä nousevat etsimättä mieleen etenkin Ilmari Turjan *Sotamiehen kunnia* (1966) ja *Päämajassa* (1971), josta tehtiin myös elokuva, sekä Inkeri Kilpisen *Rakas Lotta*.

9. Laulun ja soiton voima

Perinteet elävät myös musiikissa. Vuosina 1939-1944 syntyi runsaasti sotaan liittyviä tai sen kirjoittamia sävellyksiä, etenkin lauluja ja marsseja, joista monia esitetään yhä. Näitä perinnesävelmiä sisältyy äänikasetteihin ja -levyihin, joita myös veteraaniyhteisöt ovat tuottaneet, ja varsinkin sotaveteraanikuorojen ohjelmistoihin. F. E.

Sillanpään kirjoittaman ja Aimo Mustosen säveltämän *Marssilaulun* tunnettuus perustuu osin siihen, että se Suomen Sotaveteraaniliiton kunniamarssina kajahtaa myös yhteislauluna lähes kaikissa sotaveteraanijuhlissa.

Sota-ajan muistoja ja veteraanien tunteita välittävät laajalti lukuisat sodan jälkeen sanoitetut ja sävelletyt laulut, joista osa vetoaa myös jälkipolviin: Muistakaa, hoivatkaa! Tutuimpia lienevät Kalervo Hämäläisen *Veteraanin iltahuuto* ja *Kodinpartijat*. Sotaveteraanikuorojen laulujuhlissa Oulussa syyskuussa 1998 sai kantaesityksen Teppo Salakan Antti Henttosen sanoihin säveltämä *Tammenlehvälaulajien testamentti*. Sekä vanhoja että uusia veteraanilauluja levittävät ja pitävät hengissä myös *Sotaveteraanin laulukirja* ja yhteislaulutuokiot. Veteraanimusiikki näyttää kiinnostavan nuorisoaikin.

10. Sähköiset viestimet ja tallenteet

Sähköisten viestimien - radion, television ja internetin - osuus kasvaa myös perinneviestinnässä. Kuhunkin keinoryhmään on tullut sodista ja veteraaneista sekä fakta- että fiktio-ohjelmia, osin elokuvakopioina, osin varta vasten tiedonvälittämille tehtyinä.

*Sodan äänet on poimittu Yleisradi-
on äänitearkis-
tosta.*

Viime ajoilta ovat jääneet mieleen muun muassa tv-ohjelma Lauri Törnin jääkärikomppaniasta sekä dokumentti punapartisaanien tuhotöistä 1944. Muun muassa Leo Lehdistö on tallentanut tv-katsojille veteraanien sotamuistelmia heidän entisissä taistelumaastoissaan.

Internetissä Helsingin Suomalainen Klubi yhteistyökumppaneineen avasi vuoden 1998 laajan ja monikielisen Mannerheim -sivuston, jossa on runsaasti myös sotiemme historiaa. Toivottavasti saadaan aikaan myös sotiemme 1939-1945 monikielinen yleissivusto. Sotiemme taustaa, kulkua ja merkitystä on muutoin vaikea saada maailman nykynuorten nähtäväksi ja kuultavaksi.

Sodan ääniä ja kuvia on myös tallenteina, joita voidaan käyttää sekä kotona että matkoilla, yksityisesti ja joukossa. Suomen Sotaveteraaniliitto on julkaissut YLE:n äänitearkistosta kootun kasetin. Pääosa Sotaveteraani-lehteä, jossa on kosolti sotahistoriaa ja -muistelmia, on saatavissa myös äänikasettina. Maanpuolustuslehden Kustannusosakeyhtiö on julkaissut useita videokasetteja sodista sekä Uuden Päivän Rahasto ja MTV yhdessä kasetit *Talvisodasta jatkosotaan, Jatkosota talvisodan seurauksena ja Vaaran vuodet 1944-1948*. Perinneyhteisöt ovat julkaisseet videokasetteja aselajien ja joukko-osastojen sotavaiheista.

MTV3 sai syksyllä 1999 valmiiksi Markku Onttosen suunnitteleman ja ohjaaman ohjelmasarjan *Talvisodan henki*, jonka 105 päivittäisjaksoa ja epilogiosuus esitettiin 30.11.1999-14.3.2000. Kukin päiväjakso sisälsi "radiouutiset" ja aikalaishaastattelun.

11. Museot ja näyttelyt

Maassamme on parikymmentä varsinaista sotahistoriallista museota sekä lukuisia muita museoita ja pysyväisnäyttelyjä, jotka kertovat pääasiassa viime sodistamme. Useissa paikallismuseoissa on osastoja, joissa on esineistöä sotavuosilta.

Tunnetuimpia sotilasmuseoita ovat Sotamuseo ja Mannerheim-museo Helsingissä, Ilmatorjuntamuseo Hyrylässä, Panssarimuseo Parolannummella, Jalkaväkimuseo ja Päämajamuseo

Mikkelissä, Tykistömuseo Hämeenlinnassa, Rajamuseo Imatralla ja Lottamuseo Tuusulassa. Suurimpia "museoesineitä" on Salpalinja, jota on osin kunnostettu ja jolla oma museo Miehikkälässä. Sotamuseo - sotahistorian valtakunnallinen päämuseo - saa Helsingissä lisätulaa; museon toiminnan laajentamisen rahoitus olisi viipymättä turvattava.

12. Kansalliset ja muut merkkipäivät

Kansallisen veteraanipäivän ohella sotien merkitys itsenäisyytemme turvaamisessa korostuu erityisesti itsenäisyyspäivänä, kaatuneitten muistopäivänä, jota vietetään toukokuun kolmantena sunnuntaina, sekä Puolustusvoimien lippujuhlapäivänä, 4. kesäkuuta, joka on Suomen marsalkka Mannerheimin syntymäpäivä.

Kunakin näistä merkkipäivistä julkisen vallan ja Puolustusvoimien sekä etenkin veteraani- ja maanpuolustusjärjestöjen edustajat ja kaatuneiden omaiset käyvät kunniakäynneillä sankarihaudoilla ja -muistomerkeillä.

Sotamuseon laajentaminen Helsingin Kruununhaassa on tärkeä ja ajankohtainen perinnehanke.

Kunniakäynneillä veteraanit ovat saattaneet panna merkille, että useilla paikkakunnilla niihin eivät osallistu juuri muut kuin edellä viitatus kansalaisyhteisöt sekä että monet järjestöt eivät myöskään omina merkkipäivinä tee kyseisiä kunniakäyntejä. Sodissamme turvattiin itsenäisyys koko kansakunnalle. Tämä antaa aiheen toivoa, että kansalaisjärjestöt olisivat laajalti osoittamassa näkyvästi kiitollisuutta sodissamme menehtyneille sekä samalla edistämässä arvokkaiden kansallisten perinteiden säilymistä.

13. Veteraanivainajat

Vuosittain kuolee noin 12 000 sotiamme veteraania. Veteraanin siunaustilaisuus on tavallaan myös perinnetapahtuma: se voi muistuttaa siitä, että vainaja oli itsenäisyysotiemme veteraani, joiden elämäntyö ansaitsee kunnioitusta.

Helsingin Hietaniemen sankarihautausmaan suurrusti on kansallinen muistomerkki

Vainajan osallistuminen sotaan näkyy usein jo kuolinilmoituksessa: siinä voidaan mainita, että hän oli sotainvalidi tai veteraani tai ilmaista asia tunnuskuvilla. Siunaustilaisuuteen osallistuu asekumppaneita ja veteraaniyhteisön jäseniä, jotka kunniamerkkejä rintapielessään kantamalla ja havuseppeleellään osoittavat kunnioitustaan viimeiseen iltahuutoon kutsutulle veteraanille. Hymnin laulaa vielä usein veteraanikuoro tai sen lauluryhmä. Muistotilaisuuden puheenvuoroissa kerrotaan myös vainajan sotavaiheista. Vainajan kunniamerkit ovat esillä. Vainajan muistoa on kunnioitettu veteraanadressilla tai kartuttamalla oman veteraaniyhteisön rahastoa. Suomen Sotaveteraaniliitto on julkaissut opaskirjaisen *Veteraanien kirkolliset juhlat*, jossa on suosituksia mm. veteraanihautajaisten kulusta.

Jos veteraanivainaja haudataan perhehautaamaan, hautakiveen kiinnitetään yleensä tammenlehmämerkki taikka sotainvalidi- tai veteraanitunnus.

Yhä useamman rintamaveteraanin uurna kätetään veteraanilehtoon, joita on perustettu monille paikkakunnille.

14. Paikannimistö

Viime sodistamme ja niiden veteraaneista voidaan muistuttaa ja kertoa myös katujen, teiden, aukoiden ja puistojen nimillä. Tällä tavoin perinnesieikka säilyy esillä pitkään; karttanimiä ei hevin muuteta, joten kyseessä voi olla peräti "ikuistaminen".

Esimerkkejä tästä muistamistavasta on tietenkin jäänyt mieleen katukilvistä auto- ja kävelymatkoilla. Lisää näitä nimiä tapaa muun muassa postinumeroluetteloista. Yleishavainnoksi jää, että tämä muistamistapa ei ole kovinkaan yleinen. Pikaisella tarkastelulla osuu valtakunnallisesta postinumeroluettelosta tällaisia nimiä silmään vain muutama kymmen. Aseveli-sana esiintyy kymmenisen kertaa, veteraani-sana lähes yhtä monesti.

Sotiamme ylipäällikkö Mannerheim on saanut nimikkokadun tai -tien ainakin Hangossa, Helsingissä, Lahdessa, Loviisassa, Mikkeliissä, jossa on myös Marskinaukio, sekä Vaasassa. Jalakaväenkenraali Adolf Ehrnrooth asuu Turussa

Kenraalintien varrella. Heinolassa on A. F. Airon katu. Helsinki on kunnioittanut ilmatorjuntansa komentajia: Käpylässä on Pekka Jokipaltion tie sekä Laajasalossa Aake Pesosen puisto ja Aakenkatu.

Olisi suotavaa, että sotiimme ja veteraaneihin liittyviä paikallisnimiä saataisiin lisää. Ehkäpä läänien ja kuntien rintamaveteraaniasiain neuvottelukunnat sekä Suomen Kuntaliitto voisivat edistää nimihankkeita. Tilaa ja tarvetta voi ilmetä etenkin uusia asuinalueita suunniteltaessa.

15. Joukko-osastojen kokoontumiset

Suomen Aseveljien Liitto lakkautettiin tammi-kuussa 1945. Ensimmäiset sotaveteraaniyhdistykset perustettiin 1950-luvun puolivälissä ja Suomen Sotaveteraaniliiton edeltäjäjärjestö syyskuussa 1957. Näiden "kuolin- ja syntymäaikojen" välisenä katkoskautena sotiemme veteraanien joukkotapaamiset olivat lähes tyystin sotainvalidiyhteisöjen tilaisuuksien sekä sodanajan joukko-osastojen miesten ja naisten melko satunnaisten kokoontumisten varassa. Yhä edelleen joukko-osastotapaamiset ovat merkittävä perinetoiminnan muoto.

Uudenmaan Sotaveteraanipiirin puheenjohtaja Heikki Talvela on koonnut Tuusulan Malmariin sotaesineistöä, valokuvia, kirjoja ja asiakirjoja kiintoisaksi kotimuseoksi.

16. Sukuyhteisöt

Viime aikoina on jälleen ruvettu korostamaan suvun merkitystä - tarvetta ja mahdollisuutta saada siitä kasvualusta ja myönteisiä ihmissuhteita. Suku on perinteiden vaalimisessa "maastoa", jossa kulkeneiden ihmisten menneisyyttä tarkastellaan ja tallennetaan sekä rekisteröityneissä sukuyhdistyksissä että löyhemmin. Kyseessä ei useinkaan ole pelkästään varsinainen sukututkimus, sukupuun selvittäminen, vaan paljoltikin suvun jäsenten elämänvaiheita ja elämäntyötä koskevien tietojen keruu ja talteenpano.

Lähes jokaisen suvun lähihistoriassa on miehiä ja naisia, jotka ovat osallistuneet Suomen sotiin 1939-1945. Tämän seikan varteen ottaminen sukuyhteisön toiminnassa tai muussa suvun yhteyden ylläpitämisessä voi antaa kiintoisaa ja ehkä uuttakin sisältöä suvun yhteisiin tilaisuuksiin julkaisuihin. Kunniakäynnit suvun sankarivainajien haudoilla sekä suvun kaatuneiden ja veteraanien muistokirjaset antaisivat menneiden sukupolvien uhrauksia ja työtä arvostavaa toimintaa suvun nuoremmille jäsenille.

17. Yhteistyökumppaneita

Sotaveteraani- ja muilla veteraaniyhdistyksillä on perinnetyössä monia yhteistyökumppaneita, joista osa on mainittu jo edellä ja osaan viitataan seuraavassa.

Opetushallitus edistää suosituksillaan sitä, että kouluissa ja muissa oppilaitoksissa annetaan oikeata ja riittävää tietoa sodistamme ja niiden veteraaneista. Sosiaali- ja terveysministeriö osoittaa määrärahoja kansallisen veteraanipäivän valtakunnallisten tilaisuuksien järjestämiseen. Puolustusvoimat ja puolustusministeriö osallistuvat kansallisen veteraanipäivän vieton suunnitteluun ja seurauseen. Veteraaniyhdistöjen lippulinnat Puolustusvoimien paraateissa, veteraanien mukanaolo kutsunta- ja valatilaisuuksissa sekä vierailut joukko-osastoissa rakentavat perinnesiltaa sukupolvien välille.

Suomen veteraaniliittojen valtuuskunta, joka on Sotainvalidien Veljesliiton, Suomen Sotaveteraaniliiton, Rintamaveteraaniliiton ja Rintama-

naisten liiton yhteistoimintaelin, sekä Kaatuneitten Omaisten Liitto antoivat syksyllä 1999, jolloin oli kulunut 60 vuotta syksyn 1939 YH:sta ja talvisodan alkamisesta, Suomen nuorisolle ja sen kasvattajille osoitetun julkilausuman, joka julkaistiin muun muassa Opetushallituksen Spektri-lehdessä ja Opettaja-lehdessä sekä veteraanilehdissä. Julkilausumassa todettiin viime sotiemme tausta, kulku ja lopputulos – itsenäisyyden säilyminen – sekä kansalaisten veteraaneille osoittama kiitollisuus. Veteraanien ja sankarivainajien omaisten sanoma päättyy seuraavasti: ”Toivomme, että arvostatte niitä kestäviä elämän arvoja, joita me sodissa puolustimme. Selviydymme koettelemuksista puolustustahdon, yhteenkuuluvuuden, velvollisuudentunnon ja elä-

Veteraaniveljeys ja yhteisten perinteiden vaaliminen yltyivät yli rajojen. Barnabyssa, Kanadan Brittiläisessä Kolumbiassa paljastettiin kesällä 1999 suomalaisveteraanien muistokivi ja pidettiin sotaveteraaniparaati.

mänuskon varassa. Tahdomme siirtää teille tämän henkisen perintömme ja pyydämme vaaliin sitä.”

Kuntien ja läänien neuvottelukunnat tekevät ehdotuksia hallinnon toimenpiteiksi myös perinneasioissa. Kirkkokunnat ja seurakunnat ovat kiinteässä yhteistyössä veteraaniyhteisöjen kanssa järjestettäessä hengellisiä tilaisuuksia.

Myös kansalaisjärjestöissä on lukuisia yhteistyökumppaneita. Osalla niistä perinneytö on päätehtävänä, osalla muita tarkoituspieriä täydentävänä tehtävänä. Yhteistyötä on käynnissä tai kehitteillä muun muassa Kaatuneiden Muistosaatiön, Kaatuneitten Omaisten Liiton, Mannerheim-ristin ritarien saatiön, Sotavainajien muiston vaalimisyhdistyksen, Sotilaspoikien Perineliiton, Suomen-poikien perinneyhdistyksen, reserviläis- ja muiden maanpuolustusyhteisöjen sekä lions-, nuoriso- ja rotary-yhteisöjen kanssa.

Suomen Sotaveteraaniliitto on perinneyhteistyössä myös yli maan rajojen: Yhteistyökumppaneita Ruotsissa, Kanadassa, Yhdysvalloissa ja Virossa ovat tietenkin liiton sikäläiset jäsenyhteisöt. Niiden tekemän ja Sotaveteraaniliiton tukeman työn tuloksia ovat muun muassa taistelun ja veteraanimuistomerkit Ruotsissa, Virossa ja Pohjois-Amerikan mantereella. Perinneytötä tehdään myös sotiemme ulkomaalaisten vapaaehtoisten, eritoten heimoveteraanien ja ruotsalaisen aseveljien kanssa.

Suomen Sotaveteraaniliiton kunniamarssi

Marssilaulu

Sanat:F.E.Sillanpää

Sävel:Aimo Mustonen

*Kotikontujen tienoita tervehtien
tämä laulumme kaikukoon
yli peltojen, vetten ja tunturien
aina Hangosta Petsamoon!*

*∴ Sama kaiku on askelten –
kyllä vaistomme tuntee sen,
kuinka kumpujen kätköstä, mullasta maan
isät katsovat poikiaan ∴*

*Sinä tiedäthän, veikko mun vierelläin,
mikä retkemme tänne toi:
ilomielin me riensimme sinne päin,
mistä yhteinen kutsu soi.*

*∴ Tapa tuttu jo taattojen,
nyt on hoidossa poikasten:
kun on vaaralle alttiina syntymämaa,
kotiaskaret jäädä saa ∴*

*Mitä lieneekin aarteita Suomessa,
toki kallehin on vapaus.
Tääll' on suorana seistä ja kaatua
joka miehellä oikeus.*

*∴ Siis te lapset ja vanhukset,
ja te äidit ja morsiamet:
niin kauan teillä on suojattu lies,
kun on pystyssä ykskin mies ∴*

